

Vireyttä seniorivuosiin – ikääntyneiden ruokasuositus

Valtion ravitsemusneuvottelukunta • Terveystieteen ja hyvinvoinnin laitos

Ikääntyneen ravitsemus ja toimintakyky

Laillistettu ravitsemusterapeutti
Anu Varjonen, Ravitsemusyksikkö

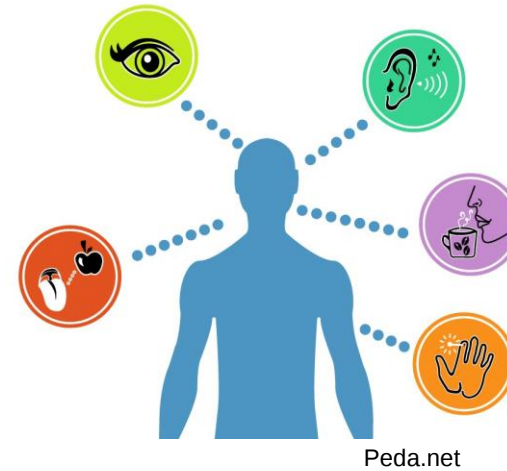
Syömisen ja ravitsemustilan merkitys

- Tasapainon säilyttäminen ja kaatumisten estäminen
- Jaksaminen ja toimintakyky
- Mieliala ja muisti
- Sairauksista toipuminen ja puolustuskyky
- Haavojen paraneminen
- Mielihyvä

Muutoksia ikääntyessä

- Makuaistissa ja maistamisessa
 - Maku-, haju-, näkö-, tunto- ja kuuloaisti
- Ruuansulatuksessa
- Ruokahalussa
- Nälän ja kylläisyyden tuntemuksissa
- Jaksamisessa
- Muistissa
- Suun ja hampaiden kunnossa
- Ruoanvalmistuksessa ja ruokaostosten tekemisessä

Terveyskyla.fi

Ikääntyneiden ravitsemukseen liittyvät tarpeet toimintakyvyn mukaan

Keskeistä hyvään ruokahaluun panostaminen esim. toiveruuilla sekä ruuan maistuvuuden ja houkuttelevuuden lisäämisellä

Ympäri vuorokaudisessa hoidossa olevat, avun tarve useissa päivittäisissä toiminnoissa: ammattilaisella tärkeä rooli iäkkään ravitsemuksen toteuttamisessa

Kotihoidon asiakkaat, avun tarvetta päivittäisissä toiminnoissa: kauppa- ja ateriapalvelusta tukea aterioiden koostamiseen ja päivittäiseen ruokailuun

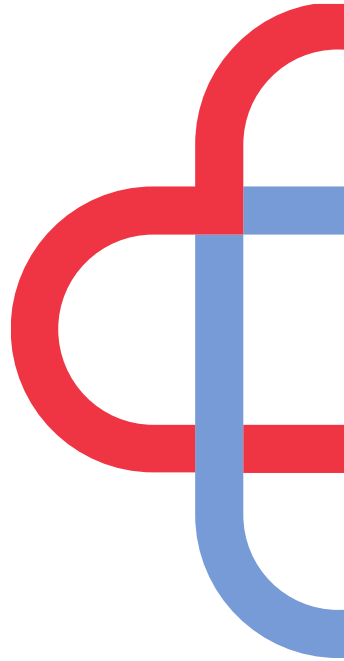
Kotona asuvat, ei ulkopuolisen avun tarvetta: kauppa- ja ateriapalvelusta ja omaisten tuesta voi olla hyötyä monipuolisen ruokailun järjestämisessä, myös oma ruoanlaitto ja leipominen voivat aktivoida ja tuoda mielekkyyttä arkeen

Hyväkuntoiset ikääntyneet: samat ravitsemussuositukset kuin muillekin aikuisille

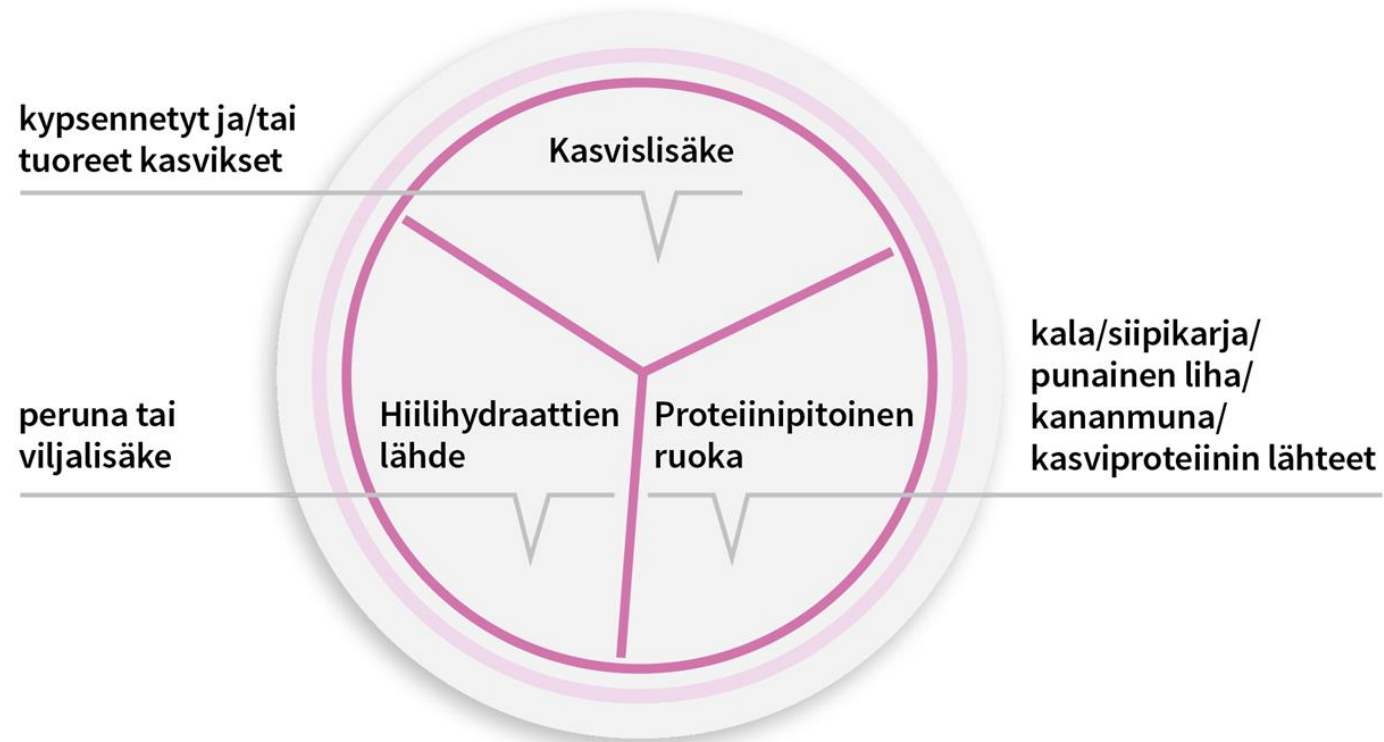

Suosittelut muutokset terveyden edistämiseksi

Lisää	Vaihda	Vähennä
Kasvikset	Vähäkuituiset viljavalmistteet → täysjyväviljavalmistteet	Prosessoitu liha
Marjat ja hedelmät	Voi ja voita sisältävät levitteet → kasviöljyt, kasviöljypohjaiset levitteet	Punainen liha
Palkokasvit	Rasvaiset maitovalmistteet → vähärasvaiset ja rasvattomat maitovalmistteet	Elintarvikkeet, joissa runsaasti lisättyä rasvaa, suolaa ja sokeria
Peruna	Elintarvikkeet, joissa runsaasti lisättyä rasvaa, suolaa ja sokeria → ruoat ja elintarvikkeet, joissa vain vähän lisättyä rasvaa, suolaa ja sokeria	Suola
Täysjyväviljavalmistteet		Alkoholi
Pähkinät		
Kala		

Ikääntyneen ruokalautanen on jaettu kolmanneksiin

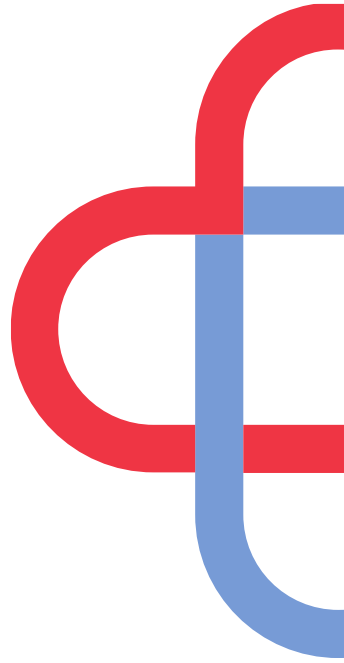

Lisäksi ateriakokonaisuuteen kuuluu:
Öljypohjainen salaattinkastike, leipä, leipärasva, ruokajuoma ja jälkiruoka

Aterioiden koostaminen

Perusannoskoko, sopii useimmille

Ateriarytmi

YLIMÄÄRÄISET
VÄLIPALAT
TARVITTAESSA

YÖLLINEN PAASTO
KORKEINTAAN 10-11
TUNTIA

Yöpala

- Riittävä yöpala sisältää energiaa n.200 kcal ja 10 g proteiinia

Esimerkiksi:

Karjalanpiirakka
munavoilla
+ 1,5dl lasi maitoa

2-3dl Rahkapirtelö
+pieni leipä

2dl runsasproteiinista maitoa
+2 keksiä

Maitopuuro rasvasilmällä
+mehukeitto (tai maito)

Folaatin, kuidun ja C-vitamiinin
saanti jää ikääntyneillä helposti vajaaksi.

Kuitulähteitä

- Täysjyväviljavalmistteet (leivät, puurot, murot, myslit, leseet)
- Palkokasvit (pavut, herneet, linssit)
- Marjat ja hedelmät
- Pähkinät ja siemenet
- Kasvikset

**=> Mitä kuidunlähdettä
voisin lisätä
ruokavaliooni?**

Kuvan jokaisessa annoksessa on 3 grammaa kuitua.

Suositus naisille vähintään 25 g (8 annosta) ja miehille 35 g (11 annosta)

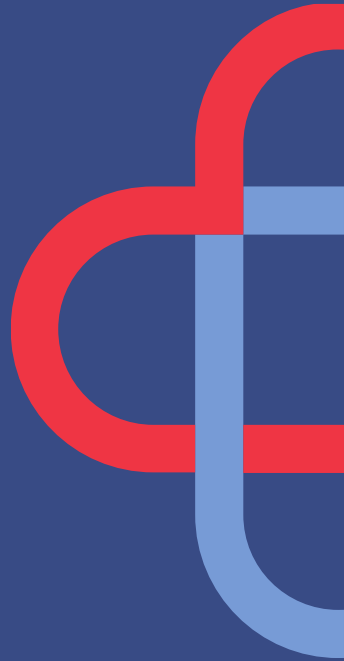
Kuva: Sydänliitto

Rasvan laatu

Vähintään 2/3 kokonaisrasvasta pehmeää ja alle 1/3 kokonaisrasvasta kovaa

Suosittelava laatu vaikuttaa suotuisasti

- Kolesterolin- ja triglyseridipitoisuudet
- Sokeriaineenvaihdunta
- Matala-asteisen tulehduksen hillintä
- On ikääntyneillä yhteydessä luuston kuntoon ja lihasmassan säilymiseen
- Kognition säilyminen
- Tyypin 2 diabeteksen ehkäisy ja hoito
- Kohonneen verenpaineen hoito
- Sepelvaltimotaudin ehkäisy ja sekundaaripreventio (toimet, joilla pyritään estämään sairauden eteneminen)

Suosi pehmeää rasvaa

Kasviöljyjä tulee käyttää päivittäin vähintään 25 g turvaamaan alfa-linoleeni-hapon saantia*.

Proteiini

Paino	Proteiinintarve/vrk
60 kg	72 g–84 g
70 kg	84 g–98 g
80 kg	96 g–112 g
90 kg	108 g–126 g

Suosituksen mukainen päivittäin proteiinin saanti on 1,2 g–1,4 g proteiinia/kehon painokilo.

Syö proteiinipitoista ruokaa jokaisella aterialla!

Yksi esimerkkiannos sisältää 7–8 grammaa proteiinia.

Maito / piimä / jogurtti / viili 2 dl

Maitorahka vajaa 1 dl

Raejuusto 5 rkl

Kypsytetty juusto 3–4 viipaletta

Keitetty kananmuna 1 kpl

Kypsä liha / broileri 25–30 g

Kypsä kala 40–50 g

Täyslihaleikkele 3–4 viipaletta

Maitoon keitetty kaurapuuro 1,5 dl

Täysjyväleipä 2–4 viipaletta

Soijajuoma 2 dl

Tofu 40 g

Pavut tai linsit 1,5 dl

Soijarouhe 3 rkl

Pähkinät 4 rkl

Parsakaali 200 g

Proteiini; 25 – 30 g pääaterioilla

Tuote	proteiini/ 100 g
Lohifilee	20 g
Broilerfilee	27 g
Kananmuna	13 g
Sika-nautajauheliha	23 g
Nyhtökaura	31 g
Härkis	17 g
Valkopapu	8 g
Raejuusto	17 g

Kala-ateria,
pannuahvenet

Kasvissosekeitto, raejuusto
ja täysjyväleipä

Kaalilaatikko

Broileriateria

Hernekeitto

Proteiini

15 g

Marjarahka

10 g

Voileipä

5 g

Pähkinät ja omena

15 g

Rahkapirtelö

12 g

Soijajogurtti ja
härkäpapugranola

7 g

Jogurtti ja marjat

7 g

Maito- tai piimälasi

3 g

Täysjyväleipäviipale

Muista D-vitamiini!

D-vitamiini on tärkeä luuston,
verisuonien ja sydämen terveydelle.

IKÄÄNTYNYT – tarvitset päivän aikana
1–1,5 litraa nesteitä eli 5–8 lasillista juomaa

**JUO
PÄIVITTÄIN**

Vettä

Maitoa ja
hapanmaitotuotteita
noin 5 dl, mieluiten
0–1 % rasvaa sisältäviä

Hedelmä-,
marja- ja kasvis-
täysmehuja,
mehujuomia,
keittoja ja
virvoitusjuomia

Kahvia,
teetä,
kaakaota

Pirtelöitä
ja jogurtti-
juomia

**JUO VAIN
SATUNNAISESTI**

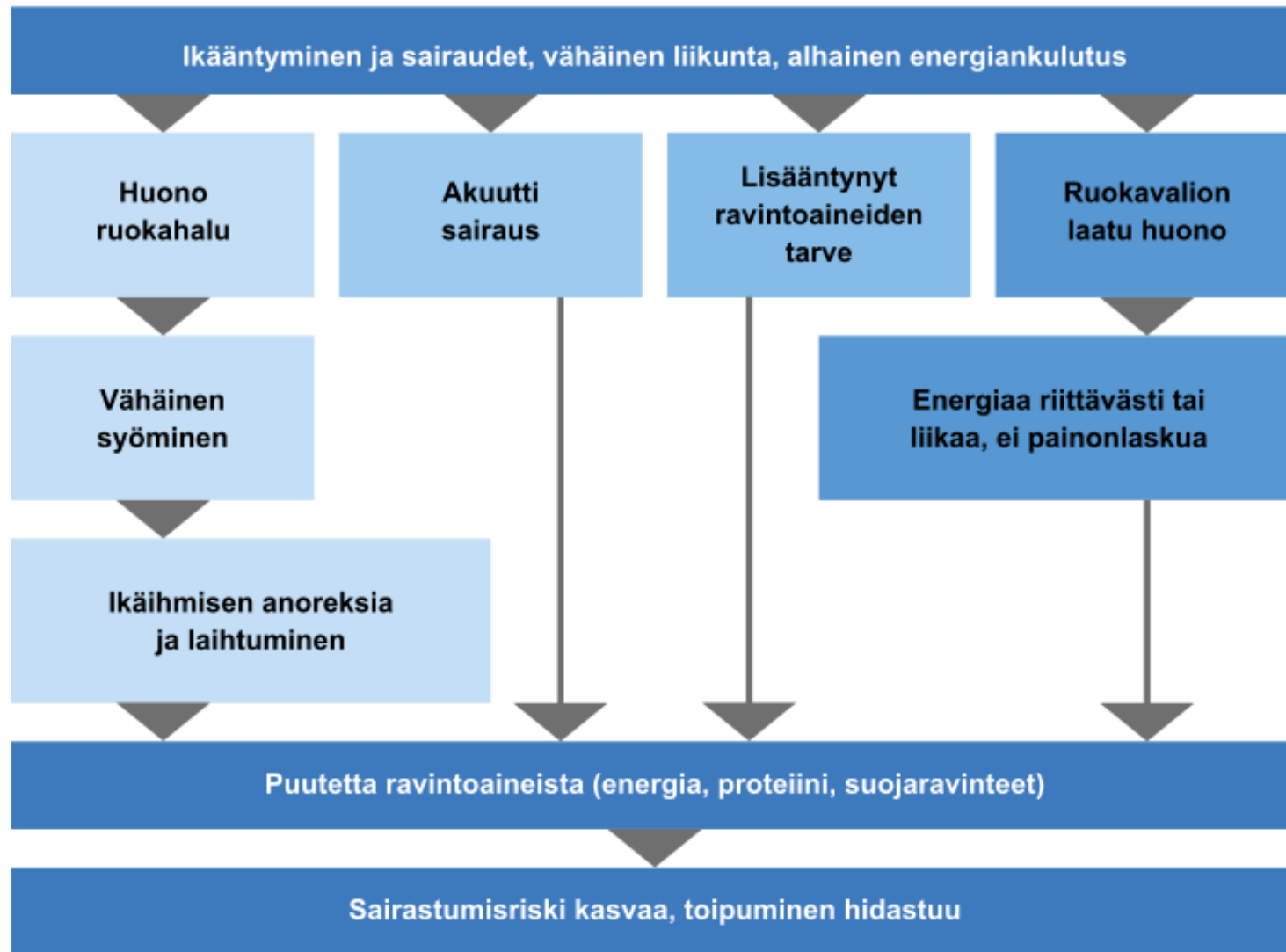
Alkoholijuomia enintään
1 annos päivässä

Ikääntyminen
altistaa alkoholi-
haitoille

VRN
KUNNALLINEN
RAKENTAMINEN

ETNOLIA

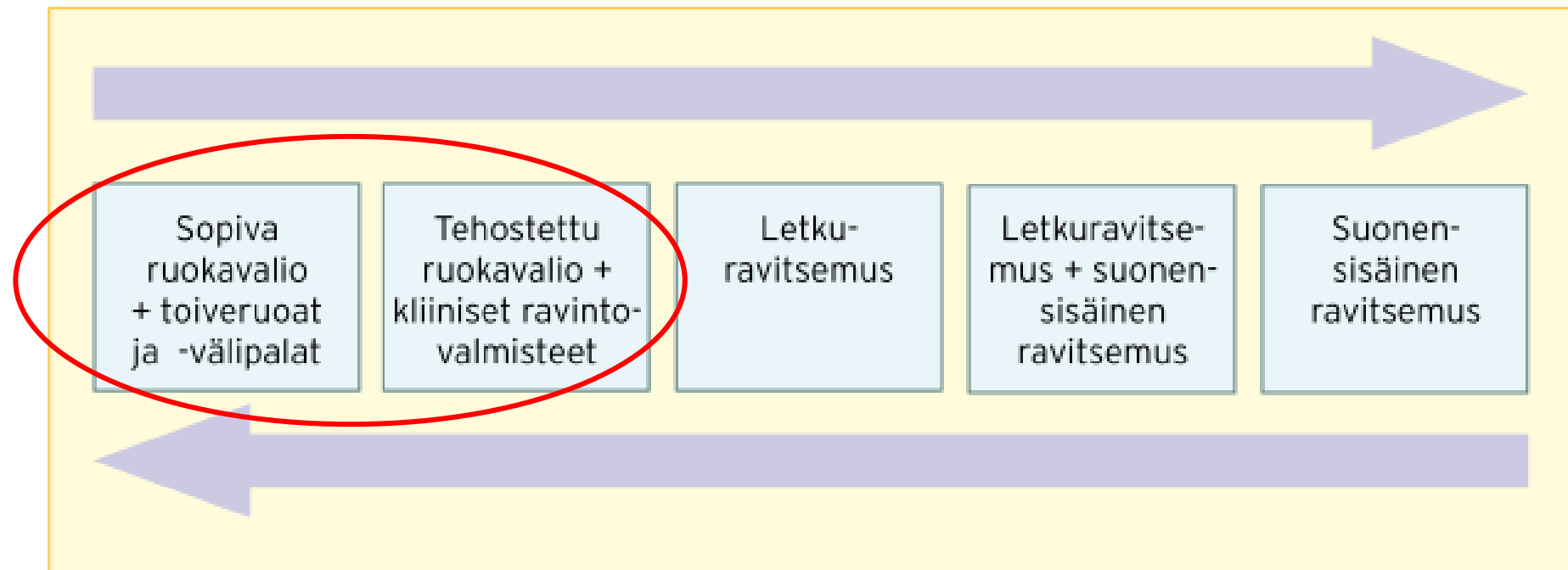
Kuvio 3. Ikääntyneiden virheravitsemus voi kehittyä monia eri teitä (VRN 2010).

Vajaaravitsemusriskin arviointi vuodeosastolla

Tunnista vajaaravitsemus MNA-testillä ja huolehdi kirjaamisesta

TESTISTÄ SAADUT PISTEET MNA LYHYT / MNA PITKÄ	 VARMISTA SOPIVA RUOKAVALIO JA RUUAN RAKENNE	 SEURAA SYÖDYN RUUAN MÄÄRÄÄ JA RUOKAHALUA	 HAVAHDU PAINON- MUUTOKSIIN	 TARJOA TÄYDENNYS- RAVINTO- VALMISTETTA	 OTA YHTEYTTÄ RAVITSEMUS- TERAPEUTTIIN
12-14 / 24-30 Normaali ravitsemustila	Ikääntyneen ruokavalio	Syöty ruuan ja juoman määrä ja ruokahalu	Seuraa painoa kuukausittain	Ei ole tarpeen	Ei ole tarpeen
8-11 / 17-23,5 Riski virheravitsemukselle kasvanut	Ikääntyneen ruokavalio, tarvittaessa ylimääräiset välipalat ja rasvalisä	Syöty ruuan ja juoman määrä ja ruokahalu	Seuraa painoa viikoittain	Mikäli paino laskee tahattomasti ja ruokahalu on huono	Tarvittaessa, mikäli keinot eivät tehoa
0-7 / alle 17 Virhe- tai vajaaravitsemus	Ikääntyneen ruokavalio, tarvittaessa ylimääräiset välipalat ja rasvalisä	Syöty ruuan ja juoman määrä ja ruokahalu	Seuraa painoa 1-2 kertaa viikossa	Mikäli paino laskee tahattomasti ja ruokahalu on huono	Mikäli keinot eivät tehoa viikon aikana
Kirjaa MNA-pistemäärä ja sen tulkinta	Kirjaa valittu ruokavalio ja annoskoko	Kirjaa syödyn ruuan ja juoman määrä ja ruokahalu	Kirjaa paino	Kirjaa täydennysravinto- valmiste ja määrä	Kirjaa ravitsemus- terapeutin konsultaatio

Ravitsemushoidon tehostamisen keinoja

Syömistä edistää

- Sopiva annoskoko ja tarjoilulämpötila
- Aterian useat värit
- Ruoka-aineiden erilaiset koostumukset, suutuntumaltaan erilaiset ainekset
- Sopiva rakenne, tarvittaessa ruoan koostumuksen muokkaus
- Jälkiruoan syöminen ennen pääruokaa
- Aperitiivi, esim. appelsiinimehu
- Nesteiden nauttiminen aterioiden välillä
- Makulisäkkeet
- Mieliruoat
- Pahoinvoivalle tuoksuton/vähätuoksuinen ruoka

Syömistä edistää

- Osallistuminen kauppaostoksille, ostoslistan suunnitteluun
- Osallistuminen ruoanvalmistukseen
- Sopivat ruokailuvälineet, selkeä kattaus
- Ruokailuhetken kiireettömyys
- Suun ja hampaiden hoidosta huolehtiminen
- Liikunta / ulkoilu / ruokailutilan tuulettaminen
- Yhdessä syöminen
- Muu tekeminen syömisen ohessa, esim. lukeminen, TV:n katselu, musiikin kuuntelu
- Ummetuksen hyvä hoito
- Ruokailu kodin ulkopuolella, esim. palvelutalo
- Ateriapalvelu

Pehmeä

Karkea sosemainen

Sileä sosemainen

Rakennemuutettu ateria

- Mitä on ruokana?
- Värit
- Esillepano

Energiapitoisuuden lisääminen kotikonstein -energiaa ja makua pehmeillä rasvoilla

- Pehmeää leipärasvaa reilusti
- Rasvalisiä (öljy, pullomargariini, kasvirasvavevite) ruokiin
- Öljy tai öljypohjainen salaattikastike
- Kastikkeet, gratiinit, kiusaukset
→ kasviperäiset kerman tavoin käytettävät tuotteet

Kuva: Photographyfirm

Kuva: Peter Jansson

Kuva: Valio

Tehostettu ruokavalio

- Aterioiden energia- ja proteiinitihelyttä suurennetaan annoskoon pysyessä pienenä
 - energiaa 50% enemmän ja proteiinia 20E%

Taulukko 3. Tehostetun ruokavalion annoskoot sekä energia- ja proteiinimäärät.

Annoskoko	Energiamäärä kcal/vrk	Proteiinimäärä g/vrk*	Energiamäärältään vastaa perusruokavalion annosta
S	1800–2000	80–90	M
M	2200–2400	100–110	L
L	2600–2800	120–130	XL

*ruokalistasuunnittelussa 18 E%

1200 kcal

1400 kcal

1800 kcal

2200 kcal

2600 kcal

XS

S

M

L

XL

Tehostettu ruokavalio

- Energia- ja proteiinipitoiset ruoka-aineet
 - Rasva, raejuusto, maitojauhe, kananmuna, liha, broileri, kala, sulatejuusto, kerma
 - Energiapitoiset juomat (maitotuotteet, mehut, mehukeitot)
 - Apteekista saatavat energialisät (rasvaemulsio, maltodekstriini) ja proteiinijauheet, monipuoliset jauhemaiset ravintolisät

Kliiniset täydennysravintovalmisteet apteekista

Kliiniset täydennysravintovalmisteet apteekista

- Käytön perustelu, motivointi
- Pieniä annoksia kerrallaan
- Eri makuvaihtoehtoja kokeillen
- Nielemisvaikeuksiin soveltuvat vaihtoehdot
 - täydennysravintojuomat voidaan sakeuttaa sakeuttamisjauheella
- Tarjoillaan jääkaappikylmänä tai pakastettuna jääpaloiksi, osa myös lämmitettynä (kahvi, kaakao)
 - haalea juoma voi pahentaa pahoinvointia
 - jos ripulia tai runsaasti erittävä avanne → haaleana ja laimennettuna
- Laimennetaan tarvittaessa
 - mehumaiset: vesi, kivennäisvesi, mehu, limsa
 - pirtelömäiset: maito, vesi, marjakeitot, mehut, marja-/hedelmäsoseet
- Jos valmisteiden haju etoo → pillillä foliosuojuksen läpi
- Käytetään osana ruoanvalmistusta
- Tarjoile kauniisti

Täydennysravintojuomat ruoanvalmistuksen osana

RIISIPUURO

Ainekset

250 g valmista riisipuuroa
1 plo Nutridrink Compact Protein Neutraalinmakuista
Sokeria, kanelia ja voita tai margariinia, marjoja

Valmistus

1. Laita puuro syvälle lautaselle tai kulhoon. Sekoita joukkoon Nutridrink Compact Protein Neutraalinmakuista ja sekoita sileäksi.
2. Lämmitä mikroaaltouunissa täydellä teholla (750W) 3 min.
3. Nauti sokerin, kanelin, voin tai margariinin ja marjojen kanssa.

Ilman ruoan rikastamista Nutridrink Compact Proteinilla sama annos sisältää vain 322 kcal ja 9 g proteiinia.*

622 kcal
27 g prot.
/annos*

PERUNAMUUSI

Ainekset

1 plo Nutridrink Compact Protein Neutraalinmakuista
½ pussi (45 g) perunamuusijauhetta
1,3 dl vettä
½ rkl nestemäistä margariinia
Ripaus suolaa

Valmistus

1. Kuumenna vesi vedenkeittimellä. Lisää suola ja margariini. Sekoita.
2. Lisää Nutridrink Compact Protein Neutraalinmakuista ja muusijauhe. Sekoita ja anna seistä n. minuutti.

Ilman ruoan rikastamista Nutridrink Compact Proteinilla sama annos sisältää vain 217 kcal ja 3 g proteiinia.*

517 kcal
21 g prot.
/annos*

SMOOTHIE

Ainekset

1 plo (125 ml) Nutridrink Compact Protein Neutraalinmakuista
½ dl hedelmäjuurttia
1 dl jäisiä mansikoita, mustikoita, vadelmia tai karhunvatukoita
1 dl appelsiinimehua
½ sitruunan tai yhden limen mehu
Koristeeksi tuoreita mansikoita

Valmistus

1. Sekoita Nutridrink Compact Protein Neutraali, jogurtti ja jäiset marjat.
2. Kaada sitruunamehu seokseen ja sekoita smoothie sauvasekoittimella.
3. Kaada smoothie korkeaan lasiin ja koristele tuoreilla mansikoilla.

Vinkki! Lisäkirpeyttä saat lisäämällä raastettua appelsiinin, limen tai sitruunan kuorta. Käytä mieluiten luomutuotteita tai pese sitrukset hyvin ennen raastamista. Jogurtin sijaan voit käyttää myös esim. jäätelöä.

Ilman ruoan rikastamista Nutridrink Compact Proteinilla sama annos sisältää vain 120 kcal ja 4 g proteiinia.*

420 kcal
22 g prot.
/annos*

Esimerkkejä Meilahden drinkkilistasta

Lähde: SH P. PELTONEN & SH H-M SAARISTO, os 11 Meilahti

- Vihreä makeahko juoma

- ½ omenatäysmehua
- ½ omenalisäravinne
- Jäitä

- Kuumakaakao

- Kaakaolisäravinne
- Kermavaahto
- Maito

- Jääkahvi

- Kahvinmakuinen lisäravinne
- Jäitä

- Vaaleanpunainen juoma

- ½ mansikka- tai vadelmalisäravinne
- ½ vichyä tai vadelmalimonadia
- Jäitä

- Jääkaakao

- Kaakaolisäravinne
- Maitoa
- Jäitä

päijät sote

Hyvä elämä tehdään yhdessä

Laillistettu ravitsemusterapeutti

Anu Varjonen

p.044 482 8937

anu.varjonen1@phhyky.fi

LC-viesti: varan